

80 Darbesi Üzerinden 38 Yıl Geçti

Türk demokrasi tarihinde idam, kötü muamele ve insan hakları ihlalleriyle yerini alan 12 Eylül 1980 askeri darbesinin üzerinden 38 yıl geçti. - 11.09.2018

Türk demokrasi tarihinde **“kara bir leke”** olarak yerini alan 12 Eylül 1980 askeri darbesinin üzerinden 38 yıl geçti.

AA muhabirinin derlediği bilgilere göre, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin emir-komuta zinciri içinde gerçekleştirilen son askeri darbesi 12 Eylül, idam, kötü muamele ve insan hakları ihlalleriyle zihinlerdeki yerini koruyor.

TRT radyosunda,12 Eylül sabahı İstiklal Marşı'nın ardından çalınan Harbiye Marşı ve dönemin Genelkurmay ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren imzalı Milli Güvenlik Konseyi “bir numaralı” bildirisinin okunması darbenin başlangıcı oldu. Bu bildiriye, 5 bildiri daha izledi.

Orgeneral Evren'in darbeye ilişkin **“... (TSK) Kendi kendini kontrol edemeyen demokrasiyi sağlam temeller üzerine oturtmak, kaybolan devlet otoritesini yeniden tesis etmek için yönetime el koymak zorunda kalmıştır.”** ifadeleri dikkati çekti.

Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Ersin, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Nejat Tümer ve Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sedat Celasun'dan oluşan komuta kademesinin de aktif rol aldığı darbenin ana gerekçesi, **“güvenlik sorunu”** olarak gösterildi.

TBMM'nin 22 Mart 1980'de ilk turunu yaptığı Cumhurbaşkanlığı seçimini, 114 tur oylama yaptığı halde darbe gününe kadar sonuçlandıramamasının da etkili olduğu süreçte, gazeteci Abdi İpekçi, Emniyet Müdürü Cevat Yurdakul, DİSK ve Maden-İş Sendikası Genel Başkanı Kemal Türkler, MHP Genel Başkan Yardımcısı Gün Sazak, Eski Başbakan Nihat Erim, Adalet Partisi İstanbul Milletvekili İlhan Egemen Darendelioğlu, CHP İstanbul

Milletvekili Abdurrahman Köksaloğlu, MHP Gaziosmanpaşa İlçe Başkanı Ali Rıza Altınok ile eşi ve kızının öldürülmesi gibi çok sayıdaki siyasi cinayet de darbeye neden olarak gösterildi.

Konya'da 6 Eylül'de düzenlenen “Kudüs Mitingi de” darbe yönetimi tarafından “şeriatçı girişim” olarak gösterildi.

“Yönetime üçüncü açık müdahale”

Darbeye giden sürecin hazırlıkları, Haziran 1980'den itibaren Genelkurmay Karargahı'nda yapılmaya başlandı.

Kod adı **“Bayrak Harekatı”** olan darbe, ilk olarak bütün ordu komutanlarına gönderilen emirle 11 Temmuz saat 04.00'te hayata geçirilmek istendi ancak 2 Temmuz'da Süleyman Demirel'in Başbakanlığı'ndaki hükümetin güvenoyu almasıyla plan ertelendi.

Aynı plan, yine aynı isimle 12 Eylül'de sabaha karşı uygulandı ve ordu yönetime el koydu.

Emir-komuta zinciri içinde gerçekleştirilen bu darbe, 27 Mayıs 1960 darbesi ve 12 Mart 1971 muhtırasının ardından Türkiye Cumhuriyeti tarihinde silahlı kuvvetlerin yönetime üçüncü açık müdahalesi olarak tarihteki yerini aldı.

Sürgünler ve siyasi yasaklar

Süleyman Demirel'in Başbakanı olduğu Hükümetin görevden alındığı darbe sürecinde, TBMM lağvedildi. 1970 sonrasında değiştirilen 1961 Anayasası uygulamadan kaldırıldı ve Türkiye siyasetinin yeniden tasarlandığı askeri dönem başladı.

Ülke genelinde ilan ettikleri 13 sıkıyönetim bölgesine 13 generali komutan olarak atayan cuntacılar, Türk Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Kızılay dışındaki derneklerin faaliyetlerini durdurdu.

Siyasi partileri de lağveden askeri yönetim, Süleyman Demirel ile Bülent Ecevit'i Hamzakoy'a, Necmettin Erbakan ile Alparslan Türkeş'i ise Uzunada'ya sürgüne göndererek, siyasi yasaklar getirdi.

Darbeye liderlik eden 5 generalin oluşturduğu Milli Güvenlik Konseyi, bütün yetkileri ele aldı. Eski Deniz Kuvvetleri Komutanı Bülent Ulusu'ya kurdurulan hükümet, 21 Eylül'de göreve başladı.

Darbecilere koruma kalkarı

Darbenin ardından geçen 3 yıl içinde önemli kanunların tamamına yakını değiştirildi ve askeri yönetimin belirlediği Danışma Meclisi tarafından hazırlanan Anayasa, yapılan “güdümlü” referandumla yüzde 92’lik “Evet” oyu aldı.

Kenan Evren'in cumhurbaşkanı seçildiği bu dönemde askeri yönetim üyelerinin ömür boyu yargılanmasını engelleyen “geçici 15. madde” Anayasa'ya eklendi.

Eren, yaşı büyütülerek idam edildi

Yönetime el koyan cuntacı askerler, acısı yıllarca hafızalardan silinmeyecek idam kararlarının da mimarı oldu.

Darbeden sonra ilk idamlar, 9 Ekim 1980 tarihinde gerçekleşti. İlk olarak sol görüşlü Necdet Adalı, ardından ülkücü Mustafa Pehlivanoglu idam edildi. Darbe öncesinde bir askeri inzibat erini öldürdüğü gerekçesiyle hüküm giyen 17 yaşındaki Erdal Eren, 19 Mart 1980’te idama mahkum edildi.

Darbeci Kenan Evren'in 17 yaşında astırdığı Erdal Eren için söylediği **“Asmayalım da besleyelim mi?”** sözü ise hafızalardan hala silinmedi.

Eren'in idam kararı, Yargıtay tarafından iki kere iptal edilmesine rağmen, Milli Güvenlik Konseyi tarafından onaylanan kararla ve yaşı büyütülerek 13 Aralık 1980’de Ankara Merkez Ulucanlar Cezaevi’nde infaz edildi.

İşkenceler, faili meçhuller, yasaklar...

Darbe dönemi süresince milyonlarca kişinin hayatını etkileyen kararların altına imza atan cunta yönetimi, yıllarca sürecekt tartışmalara yol açan kararlara imza attı.

Darbe sürecinde 650 bin kişi gözaltına alındı, açılan 210 bin davada 230 bin kişi yargılandı, 7 binden fazla kişi için de idam cezası istendi. 517 kişinin “ölüm cezasına” çarptırıldığı süreçte, 50 kişi idam edildi.

Vatandaşlıktan 14 bin kişinin çıkarıldığı bu dönemde, yaklaşık 100 bin kişi “örgüt üyesi olma” suçundan yargılandı, 30 bin kişi ise “sakıncalı” olduğu iddiasıyla işten çıkarıldı.

İşkence ve faili meçhullerin çokça yaşandığı dönemde bine yakın film yine sakıncalı bulunduğu için yasaklandı, 4 bine yakın öğretmen, çok sayıda üniversite görevlisinin işine son verildi. Yüzlerce gazeteci için de binlerce yıla varan hapis cezaları istendi.

Darbenin sorumluları ilk kez hakim karşısında

12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra yürürlüğe giren, “Milli Güvenlik Konseyi üyelerinin yargılanamayacağı”na dair Anayasa'nın geçici 15. maddesi, 12 Eylül 2010'daki referandumun ardından kaldırıldı.

Darbesinin sorumluları ile bu kişilerin emir ve talimatlarını uygulayanlar hakkındaki suç duyurularının ardından, darbe döneminin Genelkurmay Başkanı, 7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren ile eski Hava Kuvvetleri Komutanı emekli Orgeneral Tahsin Şahinkaya hakkında dava açıldı.

Ankara 12. Ağır Ceza Mahkemesinin, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığının soruşturması kapsamında, Evren ile Şahinkaya hakkında hazırladığı iddianameyi, 10 Ocak 2012'de kabul etmesiyle Türkiye tarihinde ilk kez bir darbenin sorumluları yargı önüne çıktı.

İddianamede iki komutan, "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın tamamını veya bir kısmını değiştirmeye veya ortadan kaldırmaya ve anayasa ile teşekkül etmiş olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni ortadan kaldırmaya veya görevini yapmasına engel olmaya cebren teşebbüs etmek" ile suçlandı.

“Bizi yargılayamazsınız” savunması

İlk duruşması, Ankara 12. Ağır Ceza Mahkemesinde, 4 Nisan 2012'de görülmeye başlanan davaların duruşmalarına, Evren ve Şahinkaya, sağlık durumlarını gerekçe göstererek katılmadı. Davanın bundan sonraki duruşmalarında her iki isim de savunmalarını, tedavi gördükleri hastanelerden sesli ve görüntülü iletişim sistemi üzerinden yaptı.

Evren ve Şahinkaya, savunmalarında, suçlamaları kabul etmeyerek, kurucu iktidar olduklarını, mevcut mahkemelerin kendilerini yargılayamayacağını savundu.

Cuntacı generaller, 13 Şubat 2013'te, dava nedeniyle haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle Anayasa Mahkemesine (AYM) bireysel başvuruda da bulundu. İki eski komutan, davanın görüldüğü Ankara 12. Ağır Ceza Mahkemesine, "12 Eylül iddianamesinin ve kamu davasının hukuken yok hükmünde olduğunun tespiti" için dilekçe verildiğini ancak mahkemece bu istemin reddedildiğini gerekçe gösterdi.

AYM, 26 Haziran 2014'te Evren ve Şahinkaya'nın başvurusunu, olağan kanun yolları tüketilmediğinden kabul edilemez buldu.

R tbelerin sökülmesine karar verildi

Dava devam ederken Terörle Mücadele Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'la birlikte Ankara 12. Ağır Ceza Mahkemesi kapatılınca dava, Ankara 10. Ağır Ceza Mahkemesine devredildi.

Cumhuriyet Savcısı, 12 Eylül Davası'nda verdiği esas hakkındaki görüşte, sanıklar Evren ve Şahinkaya'nın, 765 sayılı TCK'nın "Devlet kuvvetleri aleyhine cürümler" başlıklı 146. maddesi uyarınca ağırlaştırılmış müebbet hapisle cezalandırılmalarını istedi.

Mahkeme Başkanının açıkladığı hükme göre Evren ve Şahinkaya, "21 Aralık 1979'da dönemin Başbakanına verdikleri muhtırayla Anayasayı ve TBMM'yi ortadan kaldırmaya ve görevini yapmasını engellemeye teşebbüs suçundan, 12 Eylül 1980'de de cebren Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nı tağyir, tebdil veya ilgaya ve bu kanun ile teşekkül eden TBMM'yi ıskat ve cebren men suçundan eylemlerine uyan 765 sayılı TCK'nın 146/1. maddesi gereğince" ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırıldı. Takdiri indirimle bu cezalar, "müebbet hapis cezası"na çevrildi.

Evren ve Şahinkaya hakkında, Askeri Ceza Kanunu'nun "askeri rütbelerin sökülmesi"ne ilişkin 30. maddesinin de uygulanması kararı alındı.

Dava düřtü

Kararın ardından Evren ve Şahinkaya'nın avukatı, 24 Haziran 2014'de kararın bozulması istemiyle temyiz dilekçesini Ankara 10. Ağır Ceza Mahkemesine verdi.

Yargıtay 16. Ceza Dairesinin temyiz incelemesi sürerken Evren, 10 Mayıs 2015'te tedavi gördüğü Gülhane Askeri Tıp Akademisinde 98 yaşında, dönemin Hava Kuvvetleri Komutanı emekli Orgeneral Şahinkaya da 9 Temmuz 2015'te 90 yaşında hayatını kaybetti.

Yargıtay, temyiz incelemesinde sanıkların vefatı nedeniyle davanın düşürülmesi kararını verdi.

Telefon: +90 (312) 473 84 23

E-Posta: mts@mevzuattakip.com.tr

Adres:  etin Emeç Bulvarı Hürriyet Cad. No: 2/12  ankaya ANKARA